

METODIKA TVORBY UČEBNÍCH TEXTŮ DVPP PRO INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Dita Finková,
Lucia Pastieriková a kolektiv

SYSTÉMOVÁ PODPORA
INKLUZIVNÍHO
VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

METODIKA TVORBY UČEBNÍCH TEXTŮ DVPP PRO INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

(K VYUŽITÍ I DALŠÍMI SUBJEKTY)

Dita Finková,
Lucia Pastieriková a kolektiv

SYSTÉMOVÁ PODPORA
INKLUZIVNÍHO
VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

Partneři projektu:

Recenzenti:

Mgr. Zdeňka Kozáková, Ph.D.

doc. PhDr. Eva Souralová, Ph.D.

Autorský tým:

doc. Mgr. Dita Finková, Ph.D., vedoucí autorského kolektivu

Mgr. Lucia Pastieriková, Ph.D.

Mgr. Petra Tomalová

Mgr. Pavlína Dupalová

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Publikace vznikla díky projektu Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR CZ.1.07/1.2.00/43.0003. Tento projekt je spolufinancován ESF a státním rozpočtem ČR.

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

METODIKA TVORBY UČEBNÍCH TEXTŮ DVPP
PRO INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ
(K VYUŽITÍ I DALŠÍMI SUBJEKTY)

1. vydání

© Dita Finková, Lucia Pastieriková a kol., 2015

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2015

ISBN 978-80-244-4736-0

OBSAH

ÚVOD	5
1 TVORBA UČEBNÍHO TEXTU.	7
1.1 Základní charakteristiky učebního textu	8
1.2 Členění (struktura) textu	9
1.3 Grafické zpracování textu	10
1.4 Specifikace členění učebního textu	11
2 TVORBA PRACOVNÍCH LISTŮ	13
2.1 Postup tvorby pracovních listů	15
3 TVORBA POWERPOINTOVÉ PREZENTACE	21
3.1 Postup tvorby powerpointové prezentace	23
4 VYUŽITÍ ALTERNATIVNÍCH STUDIJNÍCH MATERIÁLŮ V SOUVISLOSTI S UČEBNÍMI TEXTY	25
4.1 Výukový film	26
4.2 Alternativní komunikační systémy využitelné v konkrétní podobě při práci s učebními texty	27
ZÁVĚR.	29
POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA A ODBORNÉ ODKAZY	30
SEZNAM PŘÍLOH	32

ÚVOD

Metodika tvorby učebních textů DVPP pro inkluzivní vzdělávání přináší ucelený přehled tvorby učebních textů, které budou využitelné v rámci výuky i v rámci samostudia pro účastníky vzdělávacích programů a kurzů. Předpokládá se, že metodika bude využívána povětšinou v rámci celoživotního vzdělávání na univerzitách. Bude však možné tuto metodu využít k tvorbě učebních textů i v rámci jiných organizací podílejících se na vzdělávání, rozšíření či doplnění kvalifikace nebo například nabízejících rekvalifikace. V rámci metodiky předkládáme základní podobu učebního textu, který však nemusí být finální, a ponecháváme tvůrcům učebních textů možnost dalšího rozšíření například o přílohy k učebním textům.

Zabýváme se základními charakteristikami učebního textu, tedy proč je takový text důležitý a jak by měl být strukturován. Uvádíme několik charakteristických komponent učebního textu – například cíle, hlavní strukturu, závěr, nutnost uvádět seznam použité i doporučené literatury a odborných zdrojů apod. Zmíněno je, jak by mělo vypadat grafické zpracování (včetně marginálií, schémat a přehledů, členění kapitol, označení důležitých pasáží textu apod.). Důležité je ukázat i specifika členění učebního textu na konkrétním příkladu již realizovaného učebního textu.

Jednotlivé kapitoly dále rozvádějí, jak by měly ve své podstatě vypadat pracovní listy, které jsou důležitou součástí učebních textů, jednotlivé části a struktura pracovních listů a jejich možné alternativy. Pokud hovoříme o alternativách pracovních listů, musíme brát v úvahu samozřejmě i osoby se zdravotním postižením, které by tyto pracovní listy mohly využívat. Jedná se tedy například o úpravy do zvukové podoby nebo i do Braillova písma pro zrakově postižené.

Pro výuku samotnou, ale i pro další studium účastníků programů a kurzů jsou taktéž důležité powerpointové prezentace. V dnešní době jsou velmi hojně používány a výuku jako takovou si bez těchto prezentací neumíme vlastně ani představit. Poslední část metodiky tvoří kapitola zaměřená na využití alternativních studijních materiálů v souvislosti s používáním učebních textů. Zde jako příklad uvádíme právě využívání alternativních komunikačních systémů (konkrétně Braillova písma) při práci s učebními texty. Doufáme, že metodika tvorby učebních textů DVPP pro inkluzivní vzdělávání bude podnětná právě pro účastníky, kteří s dětmi, studenty či s osobami se specifickými potřebami právě v rámci inkluze pracují.

Základním cílem je ukázat, jak „učební texty“ vytvořit, jak je strukturovat a čím je možno je doplnit. Věříme, že metodika přispěje k naplnění a maximálnímu zefektivnění výukového procesu, ale i samostudia.

Autorky

TVORBA UČEBNÍHO TEXTU

V prvé řadě je důležité vymezit základní termín „studijní text“ neboli „učební text“, a to právě pro účely této metodiky. Terminologické vymezení, ale i samotná podoba „studijního textu“ jsou důležité (ve fázi přípravy vzdělávání) především pro tvůrce takovýchto textů – jako osob, které prostřednictvím textu ovlivňují účastníky vzdělávání. V rámci této kapitoly vymezíme základní charakteristiky učebního textu – jeho strukturu, ale i grafickou podobu.

Z obecného hlediska lze říci, že studijní text slouží určité cílové skupině osob, které nabízí ucelený systém informací a dalších položek, jež usnadňují studium konkrétní problematiky. Studijní texty mají konkrétní položky (části), které obsahují učivo, dále například zpětnovazební prvky, prvky, které prověřují pochopení látky (učiva), učivo bývá doplněno například pojmy k zapamatování apod.

1.1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY UČEBNÍHO TEXTU

- **Funkce:** Může se jednat o hlavní nebo doplňující studijní text. Hlavním a nejdůležitějším pozitivem je umožnit samostudium.
- **Cíle textu:** Cíl je důležitý především pro studenty při samostudiu, ale důležitou úlohu hraje i jako kontrolní mechanismus pro autora učebního textu.
- **Členění (struktura):** Učební text je členěn na několik podstatných částí (cíle, průvodce studiem, samotné kapitoly, shrnutí problematiky, kontrolní otázky a úkoly, pojmy k zapamatování, seznam použité literatury a seznam doporučené literatury). Ovšem učební text může mít i další specifické části.
- **Grafické zpracování:** Grafické zpracování závisí na mnoha faktorech, např. na tématu, potřebě včlenění grafických vyobrazení, tabulek, grafů, fotografií, marginálií apod.
- **Doplňující části k textu:** V případě potřeby kontroly účastníků kurzů a programů je možno jako další součást textu vytvořit kontrolní testy, které lze později využít při uzavírání předmětů. Testy mohou sloužit i k autokorekci účastníka. Velmi vhodné je, aby byl účastníkům (v případě autokorekce) poskytnut soubor správných odpovědí. V případě využití testů k uzavření předmětu je nutno předem stanovit limit (podmínky) splnění předmětu za použití testu. Za doplňující části textu je možno považovat otázky (či kontrolní otázky). Na tyto otázky student neodpovídá vyučujícímu, slouží pouze k vlastní kontrole.

Na základě předchozího textu budeme nyní podrobněji analyzovat jednotlivé charakteristiky učebního textu, abychom zpřesnili požadavky a specifikovali jednotlivosti textu.

1.2 ČLENĚNÍ (STRUKTURA) TEXTU

- **Název kapitoly:** Název kapitoly by měl vystihovat základní zaměření učebního textu včetně jeho směřování.
- **Cíle:** Zde by mělo být specifikováno, co bude student, účastník kurzu, účastník programu po prostudování příslušné kapitoly nebo její části umět (např. znát, prezentovat, charakterizovat, ...).
- **Průvodce studiem:** Prostřednictvím „průvodce studiem“ v podstatě účastníkům kurzů říkáme, která místa v textu jsou nejdůležitější, jaká je jejich struktura, co jim bude předloženo, jaká pomoc z hlediska metodického bude nabídnuta apod.
- **Kapitoly:** Jednotlivé kapitoly jsou řešeny klasickým způsobem a rozčleněny na podkapitoly několika řádů (doporučuje se pro přehlednost členit text maximálně do 3 úrovní).
- **Shrnutí:** Tato část učebního textu přináší a shrnuje vše, co daná kapitola obsahuje, a uzavírá učební text. Ve shrnutí se tedy orientujeme na zopakování nejdůležitějších bodů nastíněné učební látky (textu). Shrnutí je vhodné zařadit za každou kapitolu. Nemělo by být příliš dlouhé, ale zato by mělo být výstižné. Forma shrnutí záleží na autorovi (autorech), může se jednat o klasické, tedy větné shrnutí, nebo například i ve formě bodů, odrážek apod.
- **Kontrolní otázky a úkoly:** V této části učebního textu je možno ověřit, do jaké míry účastník kurzu, student apod. pochopil text a zapamatoval si důležité informace vycházející z textu. Taktéž v této části můžeme ověřit, jestli je účastník schopen informace aplikovat při řešení nastolených problémů.
- **Pojmy k zapamatování:** Jsou zde vybrány nejdůležitější pojmy, charakteristické pro dané téma. V učebním textu můžeme tuto část nazvat taktéž jako „slovníček nejdůležitějších termínů“ nebo jako „klíčová slova“. Pojmy k zapamatování je možno buď jen vyjmenovat (v případě, že jsou v textu blíže specifikovány), nebo je v této části definovat, vysvětlit. Běžný je ovšem spíše jejich pouhý výčet. Je třeba říci, že se nejedná o nezbytnou součást učebních textů, na základě praktických zkušeností je však možno říci, že účastníkům kurzů a programů usnadňují studium a mohou tedy sloužit i jako nástroj pro opakování. Je na autorovi textu, zda „pojmy k zapamatování“ uvede podle abecedy, nebo zda je ponechá v pořadí, které odpovídá posloupnosti učebního textu.
- **Věcný rejstřík, jmenný rejstřík apod.** Jedná se o součásti učebního textu, kdy je základní podstatou vytvoření konkrétních souhrnů citovaných autorů (jmenný rejstřík) nebo souhrnu důležitých termínů (věcný rejstřík), a to podle abecedy; jsou uvedeny konkrétní čísla stránek podle výskytu v textu.
- **Seznam použité literatury a dalších odborných zdrojů:** Jedná se o odbornou literaturu a další odborné zdroje (například i weby, časopisy, ročenky, které byly použity pro psaní textu), které jsou hodnoceny jako základní pro studium předkládané problematiky.
- **Seznam doporučené literatury a dalších odborných zdrojů:** Tento seznam je určen spíše zájemcům o podrobnější informace a hlubší proniknutí do problematiky tématu. Toto stanovisko je však potřeba zdůraznit.

Seznamy literatury a dalších odborných zdrojů je nutno uvádět dle aktuální platné citační normy a v abecedním pořadí, tj. dle ISO 690 (01 0197) z roku 2011.

1.3 GRAFICKÉ ZPRACOVÁNÍ TEXTU

Grafické zpracování závisí na mnoha faktorech, kam patří téma, potřeba včlenění grafických vyobrazení, fotografií nebo například marginálií apod.

- **Marginálie:** Marginálie naznačuje například významný přechod v textu kapitoly k další části, označuje tedy nejčastěji významné celky (př. přechod od „shrnutí“ ke „kontrolním otázkám“). Může se jednat o průvodní text (velmi krátký), který doprovází výklad učiva. Marginálie nalezneme u vnějšího okraje strany vedle textu.
- **Část „pro zájemce“:** Zařazujeme jako součást textu s výrazným označením. Tato část textu je určena pro ty účastníky programu či kurzu, kteří mají zájem o další, podrobnější informace směrem k předložené látce. Látka, která je popisována v této části textu, je nepovinná a pouze rozšiřuje obzor účastníka. Do této části můžeme vkládat například aktuální zajímavosti, fotografie apod.
- **Důležitá pasáž textu:** Tato část textu upozorňuje na některé zásadní informace studované učební látky. Povětšinou se jedná o definice nebo například o uvedení souvislostí, konkrétního příkladu apod.
- **Členění kapitol a podkapitol:** Kapitoly by měly být členěny maximálně do třetí úrovně, vzhledem k udržení přehlednosti textu.
- **Schémata a přehledy:** Schémata a přehledy by měly sloužit především pro shrnutí poznatků, které učební text (nebo jeho část) přináší. Umožňují pochopení vztahů mezi jednotlivými prvky. Pro účastníky kurzů a programů jsou shrnujícím materiálem.

	Cíle		Příklad
	Doba potřebná ke studiu		Úkol nebo cvičení
	Průvodce studiem		Kontrolní otázky a úkoly
	Důležitá pasáž textu		Dlouhý úkol
	Pro zájemce		Krátký úkol
	Shrnutí		Řešení
	Pojmy k zapamatování		Literatura

Obr. 1: Ukázka seznamu distančních ikon v systému LMS Unifor

(Zdroj: Learning Management System)

1.4 SPECIFIKACE ČLENĚNÍ UČEBNÍHO TEXTU

V této části kapitoly si ukážeme konkrétní strukturu učebního textu, který byl zpracován autorkami Finkovou, Ludíkovou, Stejskalovou (2013) na Univerzitě Palackého, konkrétně na Pedagogické fakultě UP.

Tab. 1: Příklad struktury studijní opory
Specifika edukace žáků se zrakovým postižením na ZŠ a SŠ

Název publikace	Specifika edukace žáků se zrakovým postižením na ZŠ a SŠ
Autoři	Dita Finková, Libuše Ludíková, Kateřina Stejskalová
ISBN	978-80-244-3698-2
Vydání	1
Rok vydání	2013
Obsah	Úvod 1 Specifika edukace slabozrakých žáků 1.1 Zraková hygiena 1.1.1 Optimalizace světelných podmínek 1.1.2 Pracovní místo – jeho lokace a další charakteristiky 1.1.3 Úprava interiéru 1.1.4 Zásady práce s textovým a obrazovým materiálem 1.1.5 Specifika v grafickém výkonu 1.1.6 Časová limitace zrakové práce 1.1.7 Individuální optika a další kompenzační pomůcky 1.2 Vzdělávání žáků se zrakovým postižením 1.2.1 Specifika výuky a vzdělávání slabozrakého žáka v jednotlivých vzdělávacích oblastech 2 Specifika edukace nevidomých žáků 2.1 Vymezení základních pojmů 2.2 Možnosti vzdělávání nevidomých žáků v dokumentech 2.3 Podmínky edukačního procesu u žáků nevidomých 2.4 Specifika výuky jednotlivých oblastí 2.4.1 Jazyk a jazyková komunikace 2.4.2 Matematika a její aplikace 2.4.3 Člověk a jeho svět 2.4.4 Člověk a příroda 2.4.5 Člověk a společnost 2.4.6 Informační a komunikační technologie 2.4.7 Umění a kultura 2.4.8 Člověk a svět práce 2.4.9 Člověk a zdraví 3 Specifika edukace žáků se zbytky zraku 3.1 Vymezení zbytků zraku 3.2 Podmínky edukačního procesu žáků na úrovni zbytků zraku v kontextu zrakové hygieny 3.3 Další specifika edukačního procesu žáků na úrovni zbytků zraku 3.4 Pomůcky využitelné při práci se žáky na úrovni zbytků zraku

	4 Specifika edukace žáků s poruchami binokulárního vidění 4.1 Charakteristika osob s poruchami binokulárního vidění 4.2 Specifika edukačního procesu u žáků s poruchami binokulárního vidění 4.3 Pleoptika 4.4 Ortoptika Závěr Seznam doporučené literatury Profil autorů studijní opory
--	---

První kapitola přináší přehled o podobě „učebního textu“, tak jak by měl v zásadě vypadat, jak by měl být strukturován nebo jak by měl být připraven po grafické stránce. Text kapitoly přináší i konkrétní ukázkou struktury učebního textu, která byla již vytvořena, nebo využití grafických prvků (zde v rámci elektronické formy), jež jsou nezanedbatelnou součástí takového textu a umožňují snazší orientaci.

TVORBA PRACOVNÍCH LISTŮ

Pod pojmem „**pracovní list**“ rozumíme doplňkový učební materiál vážící se k danému tématu. Jeho **cílem** je procvičení a prohloubení dané problematiky prostřednictvím konkrétních cvičení a úkolů. Pracovní listy můžeme řadit mezi didaktické pomůcky či metody, které mají široké uplatnění v edukačním procesu a mohou být využívány v jeho různých fázích.

Jak již bylo naznačeno výše, cílem pracovních listů **je procvičení a prohloubení znalosti určité problematiky prostřednictvím konkrétních cvičení a úkolů**. Souvislost s metodikou vidíme především v přínosu „pracovních listů“ v zapojení a kvalitním procvičení konkrétních tematických celků, ve snazším zapamatování teoreticky naučených poznatků, ale taktéž v poměrně rychlém vybavení látky v situacích, kdy to vyžadují okolnosti.

Pracovní listy by měly splňovat **určité funkce**:¹

- *orientační a koordinační* – pracovní listy by měly promyšleně navazovat na probíranou problematiku a zároveň nabízet nové pohledy a propojení získávaných informací;
- *poznávací a systemizační* – pracovní listy zpravidla obsahují základní poznatky, úkoly a náměty k tématu;
- *rozvíjející* – pracovní listy pomáhají rozvíjet osobní zájem o dané téma;
- *upevňovací* – podporují fixaci nových poznatků;
- *kontrolní* – umožňují kontrolu správnosti zapamatovaných informací;
- *motivační a sebevzdělávací* – svým obsahem a zpracováním by měly pracovní listy také motivovat k dalšímu zájmu o téma.

Výhody pracovních listů:

- jejich použití umožňuje lepší a snadnější způsob porozumění dané oblasti než pouhé studium učebního textu;
- přidanou hodnotou pracovních listů je i zábavný způsob jejich provedení;
- podporují vnímání a samostatné zkoumání dané problematiky;
- mohou být vytvořeny pro různé cílové skupiny (pro děti, žáky, studenty, účastníky vzdělávání, pro intaktní populaci, jako i pro jedince se specifickými potřebami apod.);
- finanční náročnost tištěných pracovních listů je možné snížit využíváním elektronické podoby pracovních listů (př. využití powerpointové prezentace, interaktivních tabulí atd.);
- umožňují lepší orientaci v klíčových pojmech pro jednotlivé kategorie osob se specifickými potřebami (např. pro jedince s poruchami učení, pro jedince se sluchovým postižením atd.);
- jsou vhodným motivačním prostředkem ke studiu či samostudiu.

Nevýhody pracovních listů:

- tvorba pracovních listů je náročnější na přípravu (tzv. časové hledisko);
- v případě tištěných pracovních listů může být nevýhodou i finanční náročnost (tzv. ekonomické hledisko);
- převedení do alternativní podoby (př. do haptické grafiky anebo Braillova písma pro jedince se zrakovým postižením apod.).

¹ Skalková, 2007.

Cvičení a úkoly v pracovním listu závisí na kreativitě autora, přičemž musí být respektovány jednak psychologické požadavky na tvorbu učebních pomůcek (např. zohlednění věkových osobitostí, individuálních odlišností v důsledku specifických potřeb, předchozích zkušeností aj., jednak didaktické zásady. Struktura pracovních listů musí odpovídat funkci, kterou mají plnit.

Pracovní listy mohou mít dle způsobu práce různou podobu:²

1. **pracovní listy pro práci s lektorem** – jsou aktivně využívány v průběhu výuky či přednášky. Protože se předpokládá aktivní zapojení lektora, není potřebné, aby byly úkoly přesně specifikovány.
2. **pracovní listy pro samostatnou práci** (tzv. samoobslužné pracovní listy) – kladou vyšší nároky na metodickou stránku materiálu. Mezi úkoly a aktivity je nutné zařadit také instrukce a doplňující komentáře.

Uvedená klasifikace pracovních listů má vliv na další členění a tím je časové hledisko. Na základě něho můžeme pracovní listy využívat:

- a) **v období před samotnou výukou či přednáškou** – úkoly a cvičení mají za úkol obeznámit účastníky (žáky, studenty) s problematikou, která se bude na společném setkání probírat. Tyto pracovní listy plní především funkci poznávací, orientační, rozvíjející a motivační.
- b) **v průběhu výuky či přednášky** – především se využívají pracovní listy, které jsou určeny pro práci s lektorem. Dochází převážně k naplňování funkce poznávací, rozvíjející a upevňovací.
- c) **po výuce/přednášce** – jedná se o pracovní listy pro samostatnou práci, které může účastník/žák vypracovat např. v domácím prostředí. Při použití těchto pracovních listů dochází k ověření nabitých vědomostí z výuky či přednášky. Naplňují se hlavně funkce kontrolní a upevňovací, ale i další, jako například motivační, sebevzdělávací, poznávací či rozvíjející.

2.1 POSTUP TVORBY PRACOVNÍCH LISTŮ

Vytvořit kvalitní pracovní list není vůbec snadné. Konkrétní podoba pracovního listu záleží vždy na autorovi, případně instituci, pro kterou vznikají. Při tvorbě pracovních listů bychom měli dodržovat určitá pravidla, která nám mohou při přípravě výrazně pomoci.

1. CÍLOVÁ SKUPINA

K zamyšlení:

Pracovní listy jsou určeny žákům? Nebo účastníkům vzdělávání? Jsou mezi žáky/účastníky i jedinci se specifickými potřebami? Jaké konkrétní specifické potřeby mají žáci/účastníci?

² Šobáň in MCMP, 2007.

Jakým způsobem je nutné podobu (formu a obsah) pracovních listů upravit (pro potřeby cílové skupiny)? Jaký věk mají žáci / účastníci vzdělávání?

Prvním důležitým kritériem pro tvorbu pracovních listů je, kdo bude uživatelem pracovních listů. V případě, že budou uživateli pracovních listů žáci mladšího školního věku, budou muset mít pracovní listy jednodušší (případně žádný) text. V případě, že se bude jednat o účastníky se zrakovým postižením, je vhodné přizpůsobit podobu pracovních listů vzhledem ke zrakovému handicapu (tisk materiálů v Braillově písmu, materiály v haptické podobě, kontrastní použití barev pro lepší orientaci apod.). Podobně musíme přistupovat i v případě účastníků se sluchovým postižením, kdy bude nutné přizpůsobit textové informace pracovního listu jazykovým schopnostem těchto jedinců.

2. STANOVENÍ CÍLE A FUNKCE PRACOVNÍCH LISTŮ

K zamyšlení:

Jaký cíl sledujeme při vypracování pracovních listů? Jakou funkci by měly pracovní listy plnit? Je naším cílem obeznámit žáky či účastníky s probíranou problematikou? Je naším cílem ověřit nabité poznatky a vědomosti žáků/účastníků? Čeho chceme pracovními listy dosáhnout? Vedou otázky a aktivity pracovního listu k naplnění stanoveného cíle? Jakým způsobem si naplnění cílů ověříme?

Funkčnost pracovních listů je hlavním cílem, který si musíme na začátku definovat a který následně určuje obsah celého pracovního listu. Není důležité si daný cíl jen stanovit, ale hlavně dojít k jeho naplnění. K tomuto účelu může být vhodným nástrojem evaluace (ústní, psaná) jak ze strany účastníků/žáků, tak i lektorů. Všechny otázky či aktivity uváděné v pracovním listu musí sledovat stanovené cíle.

3. ZOHLEDNĚNÍ ČASOVÉHO HLEDISKA

K zamyšlení:

Je časový prostor v průběhu výuky či přednášky věnovaný práci s pracovními listy? Je vhodné, aby žáci či účastníci přišli na výuku či přednášku již obeznámeni s problematikou (prostřednictvím pracovních listů)?

Stejně důležitá je akceptace časového hlediska, které zohledňuje stanovený cíl. Jinou podobu budou mít pracovní listy, které administrujeme uživatelům (žákům/účastníkům) před výukou či přednáškou, kdy se snažíme účastníky především namotivovat a obeznámit s problematikou, jinou podobu pracovní listy administrované v průběhu výuky či přednášky a jinou pracovní listy, které jsou určeny pro samostatnou práci po ukončení výuky, příp. přednášky.

4. SAMOSTATNOST PŘI PRÁCI S PRACOVNÍM LISTEM

K zamyšlení:

Budou účastníci pracovní listy vyplňovat s pomocí lektora, který jim může potřebné informace poskytnout i verbálně při výuce/přednášce? Jsou pracovní listy natolik srozumitelné, že je mohou žáci/účastníci vyplnit i samostatně (bez pomoci instrukcí lektora)?

Dopředu je potřeba i zohlednit, jestli se bude jednat o samoobslužné pracovní listy, nebo budou určeny spíše pro společnou práci s lektorem. V případě samoobslužných listů bude třeba uvést více podrobnějších informací a instrukcí k jejich vyplnění zohledňujících specifika konkrétní cílové skupiny (uživatelů se specifickými potřebami).

5. OBSAH A STRUKTURA PRACOVNÍCH LISTŮ

K zamyšlení:

Co by se měli žáci či účastníci z pracovních listů dovědět? Co by si měli přezkoušet? Čemu by měl být věnován největší prostor? Budou určeny pro práci jednotlivců, nebo skupinovou práci? Bude práce s pracovním listem uživatele bavit? Je vhodné volit otevřené, nebo uzavřené otázky? Bude uživatel schopen pracovní list vyplnit? Budou pro něho otázky srozumitelné?

Stanovené cíle se musí odrazit v obsahu pracovních listů. Obsah pracovních listů v sobě odráží všechna předchozí pravidla. Uvést optimální způsob, jakým rozvrhnout stanovený obsah do dané struktury, neexistuje. Vhodným **doporučením** je, aby rozvržení jednotlivých aktivit či činností podtrhlo i motivaci, která je významným prvkem, jež bychom neměli opomíjet. Vhodným motivačním prvkem je **jednoznačně střídání aktivit**, využívání **grafických či barevných prvků** apod.

Aktivit, které mohou zpracovatelé pracovních listů využít, je nespočetné množství. My uvádíme výčet některých z nich:

- **Otevřené otázky** – kdy účastník odpovídá vlastními slovy.
 - Př. *V jakém pásmu hodnot se musí pohybovat IQ žáka, abychom měli dle zákona povinnost vzdělávat jej dle IVP?*
- **Uzavřené otázky** – kdy účastník vybírá z předepsaných variant odpovědí.
 - Př. *Jakých pět projevů sociálně-emocionální patologie u mimořádně nadaných dětí jsme si představili na přednášce?*
 - *perfekcionismus;*
 - *verbalizování;*
 - *časná symbolická aktivita;*
 - *denní snění;*
 - *supersenzitivita;*
 - *psychiatrické poruchy;*

- *sociální kontakty;*
- *dvojí výjimečnost;*
- *impulsivita;*
- *hyperaktivita.*

- **Doplňovací položky textové** – kdy účastník doplňuje chybějící slovo nebo větu.

- Př. *Doplňte:*

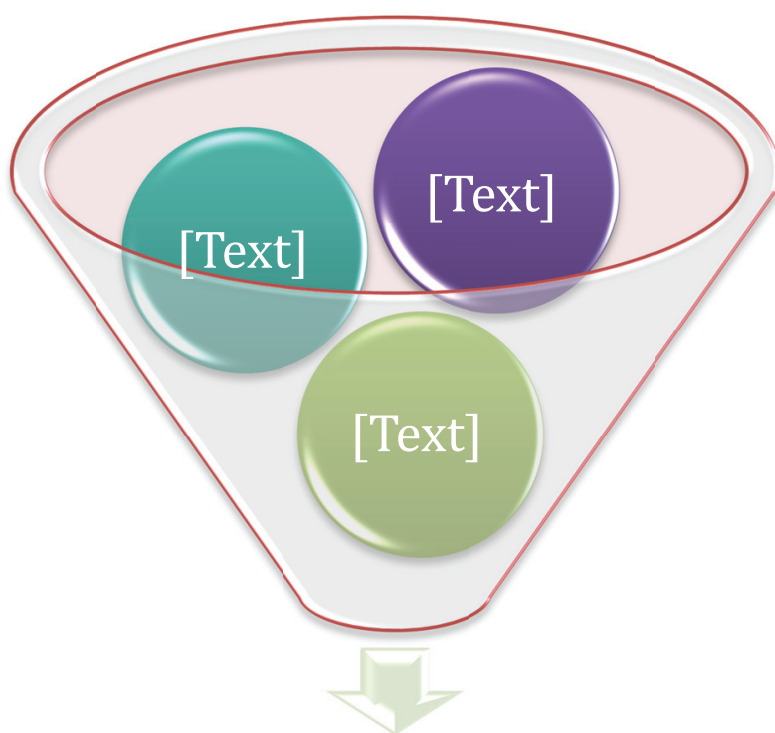
----- = vzdělávání doma

----- = profesní odborník vede, podporuje a předává zkušenosti žákovi či skupince žáků

----- = vedení určité skupiny žáků, konzultování a procvičování s nimi probírané látky. Vedoucí funkci zastává obvykle starší spolužák.

- **Doplňovací položky grafické** – kdy účastník doplňuje ve většině případů slova v určitém grafickém schématu.

- Př. *Vyjmenujte alespoň tři metody práce s nadanými žáky.*

Vhodné metody práce s MND

- **Výběrové položky (kroužkovací, podtrhovací...)** – účastník z nabízených možností vybírá správné.

- Př. *Dokážete z nabízených charakteristik zakroužkovat ty, které patří mezi znaky nadání?*
 - *Vynikající paměť, neschopnost ovládat se, vysoká unavitelnost, rychlost myšlení, pružnost, upřednostňování složitosti, nízká motivace, pomalé učební tempo, záměrné a dlouhodobé soustředění, časná symbolická aktivita, slabá koncentrace na úkol.*

- **Využití kazuistiky** – kdy má účastník na základě přečtení uvedení kazuistiky zodpovědět otázku lektora/pedagoga.

- *Nyní si prostudujte následující kazuistiku a pokuste se odhalit, o jakou dvojí výjimečnost se jedná:*

Chlapec, 9 let, projevy: hysterie, agresivita, záchvatovité chování projevující se křikem, pištěním, vztekem, válením se po zemi, schováváním se, kopáním, škrábáním, demolováním vybavení a pomůcek, sebeustrukčními projevy, verbalizací včetně sprostých slov, pěstními útoky nebezpečnými pro okolí i žáka samotného, zvláště pak pro spolužáky a zaměstnance školy. Problémové chování nastává zejména při neúspěchu, prohře, chybě, mylném názoru, nevyslyšení, tlaku na výkon či výsledek, odmítnutí apod. Další podněty jsou hůře definovatelné a nepředvídatelné. Problémové chování se objevuje i nezávisle na zpevňujících stimulech a eliminaci známých podnětů. Nejčastější výskyt je pozorován v hodinách tělesné výchovy, uskutečňovaných v tělocvičně či na hřišti školy, dále pak v hudební výchově ve specializované učebně HV, při neúspěchu v jakémkoliv jiném předmětu, při přesunech do družiny, šatny, na oběd apod., kdy je zvýšený hluk i početnost kolektivu, a v neposlední řadě při nestandardních situacích (mimoškolní akce, pobyt venku se školní družinou, ...). Chlapec dokáže využít své nadání. Disponuje úžasnými vědomostmi zejména v oblasti přírodních věd, myslivosti, střelných zbraní a šermu. Je snaživý, ochotný, při dobrém vedení gentleman. V hlavních předmětech ZŠ prospívá výborně.³

.....

.....

- **Ostatní** – je možné využít víceméně cokoliv, co pomůže lektorovi naplnit stanovený cíl. Často se v pracovních listech objevují i tajaneky, grafy, audioukázky atd.

Příklad celého pracovního listu uvádíme v příloze 1.

Cílem kapitoly bylo ukázat, jak je zpracování a následné využití pracovních listů důležité právě v praxi. Kapitola poukazuje především na výhody (samozřejmě i nevýhody) tvorby a využití pracovních listů. Je zde popsána struktura a obsah pracovních listů, možnosti jejich využití při samostudiu, což považujeme za přidanou hodnotu. Důležité je i stanovení cílové skupiny, pro kterou jsou vlastně pracovní listy určeny a od které se potom odvíjí i samotná náplň pracovních listů včetně náročnosti zpracování apod. Vytvořené pracovní listy je možno považovat za doplňkový aparát, který umožňuje snazší pochopení problematiky uvedené v učebním textu.

³ Zdroj: výukové materiály k předmětu Žák s mimořádným nadáním a talentem (Baše, 2013).

TVORBA POWERPOINTOVÉ PREZENTACE

V současnosti se téměř žádná přednáška, a často ani workshop, neobejde bez využití powerpointové prezentace. Výhod powerpointové prezentace je několik:⁴

- **„pevná zem pod nohama“** – prezentace umožňuje přednášejícímu cítit se jistěji – vidí, o čem bude povídat;
- **„... jen slova nestačí“** – pro lepší představivost účastníků nebo žáků je vhodné, když vložíme do prezentace obrázky, schémata, grafy, tabulky či úryvky textu, které si mohou účastníci sami přečíst;
- **„ne každý je Picasso“** – ne každý umí kreslit či hezky psát, prezentace je často jedinou možností, jak nějakou problematiku vizuálně zobrazit;
- **„udržení ve střehu“** – verbální projev lektorů nemusí být někdy pro účastníky tolik motivační, což má za následek, že se účastníci baví (př. připravují na další hodinu, zkoušku, řeší „neodkladné“ věci apod.), proto je vhodné je namotivovat právě zajímavou prezentací;
- **„kvalita vs. kvantita“** – je to často záležitost u žáků či jedinců se specifickými potřebami, že mají problém si z přednášky vyselektovat a zapsat jen ty nejdůležitější poznatky. Proto mohou využít struktury prezentace a zapsat si informace z ní;
- **„všem k dispozici“** – někteří lektori nemají problém se o prezentaci podělit se žáky či účastníky. Před přednáškou nebo po ní ji zasílají nejčastěji e-mailovou cestou účastníkům či žákům. Výhodu to má pro účastníky se specifickými potřebami (např. s omezením hybnosti, se sluchovým postižením, se specifickými poruchami učení či zrakovým postižením) hlavně z toho důvodu, že účastník se může plně soustředit na výuku/přednášku, ale ne jen pro ně.

Každá mince má dvě strany a není tomu tak ani u prezentace. Proto musíme poukázat na některá její negativa:⁵

- **„rušička“** – text a vizuální prvky mohou některé diváky rušit, v důsledku čehož nevěnují přednášce/výuce dostačenou pozornost;
- **„nedostatek prostoru“** – některé rozsáhlé informace se nedají zobrazit ve všech souvislostech a vztazích, což způsobuje redukci důležitých informací v prezentaci;
- **„blešky“** – informace jsou v tak malém rozlišení, že to není čitelné pro účastníky;
- **„na milion kousků“** – problémem může být rozkouskování souvislých informací do více slidů, což může mít za následek dezorientaci v prezentované oblasti;
- **„letem světem“** – kdy lektor přechází rychle ze slidu na slide, bez hlubšího vysvětlení, a účastník/žák má proto velký problém sledovat přednášku či výuku;
- **„přeplácání“** – naplňování slidů zbytečnými obrázky, logy, informacemi;
- **„nesprávné priority“** – častým problémem je, když se autor prezentace věnuje více vnější podobě prezentace na úkor obsahu.

⁴ Při výhodách a nevýhodách powerpointové prezentace jsme vycházeli z materiálu od Neusara a Charváta (2012), přičemž jsme ho upravili pro naše potřeby i ve vztahu k inkluzivnímu vzdělávání.

⁵ Viz předchozí poznámka.

3.1 POSTUP TVORBY POWERPOINTOVÉ PREZENTACE

Než se pustíme do tvorby powerpointové prezentace, je vhodné si zodpovědět následující otázky:

- *Jaké je hlavní téma přednášky / prezentované problematiky? A jaký je její cíl?*
- *Kdo jsou účastníci/žáci? Jsou mezi žáky/účastníky jedinci se specifickými potřebami? Jaký je počet účastníků? Jaká jsou jejich očekávání?*
- *Kolik času máme na přednášku/výuku?*
- *V jakém prostoru bude přednáška/výuka probíhat?*
- *Jakou formu prezentace zvolíme? Diskusi? Workshop? Budeme účastníky/žáky do přednášky/výuky zapojovat?*
- *Budeme využívat i další pomůcky (flip chart, fixy, interaktivní tabuli, rádio, obrázky, publikace, kazuistiky atd.)?*

Po zodpovězení předchozích otázek začínáme pracovat na konkrétní podobě prezentace.

VOLBA VHODNÉHO POZADÍ PREZENTACE

Jako první krok je volba pozadí. Vizuálně působí lépe, když jsou jednotlivé slidy v jednotném stylu. K dispozici je velké množství přednastavených šablon v programu Microsoft PowerPoint. Při výběru je důležité, aby přednastavená šablona nezabírala velký prostor slidu. Důležité je si uvědomit, jestli mají být na slidu uvedena loga projektů, organizací. Tyto můžeme umístit buď na všechny slidy nebo jen na úvodní slide.

VOLBA VHODNÉHO PÍSMO

Pro lepší čitelnost je dobré, aby velikost písma byla mezi 22–24 body (případně větší). Co se týče druhu písma, tak jako vhodnější je bezpatkové písmo (i pro účastníky se zrakovým postižením či s poruchami učení) – protože je z větší dálky lépe čitelné. Vhodnými druhy písma jsou Arial, Calibri, Tahoma apod. Pro každou úroveň textu (nadpis, podnadpis, text...) je dobré využívat stejný typ textu (písmo, barva, styl).

OPTIMÁLNÍ MNOŽSTVÍ TEXTU

Je vhodné, když namísto celých vět budeme využívat „poznámkový styl“ – tj. psaní v bodech. Častou chybou je přesycení slidu nedůležitými informacemi. Jak uvádí Neusar (2007), tady by nám mohla pomoci otázka: „Co se stane, když tuto větu umažu a pouze ji řeknu?“ Pokud nic, není nutné ji v prezentaci uvádět.

VYUŽITÍ VIZUÁLNÍCH PRVKŮ

Pro lepší orientaci v prezentované problematice slouží grafy, tabulky či schémata. Je důležité, aby byly pro účastníky či žáky dobře čitelné a aby umožnily dobrou orientaci. Vhodnými **grafy** jsou grafy sloupcové, případně výsečové. Nevýhoda výsečových grafů je při zobrazování velkého počtu malých výseků. Problémem může být i využívání 3D grafů. V případě velkých **tabulek** je vhodné, aby byla důležitá data, na která chceme poukázat, barevně zvýrazněna. **Schémata** využíváme při zobrazování určitých vztahů, procesů či vývoje. Když používáme větší množství tabulek, grafů či schémat, je vhodné dodržovat i tady jednotný styl. Ale mějme na mysli, že ani s vizuálními obrázky bychom to neměli přehánět. Vhodným doplňkem jsou také **ilustrace** a **fotografie**. Pozor je nutné si dát při využívání obrázků či fotografií z internetu. Ne všechny totiž mohou být volně použitelné!

VYUŽITÍ AUDIO- A VIDEOUKÁZEK

V současnosti se velice často využívají v prezentacích video- a audioukázky. Problémem však je, že často nefungují. Proto je vhodné, když máme danou ukázkou uloženu ještě v jiném formátu, než jen v prezentaci.⁶

SEZNAM LITERATURY

Na konec prezentace je žádoucí uvést zdroje, případně doporučenou literaturu. Seznam literatury by měl odpovídat citačním normám (ISO, APA).

Příklad powerpointové prezentace uvádíme v příloze 2.

Powerpointové prezentace jsou dnes nedílnou součástí, doplňující samotné přednášky vztahující se k vyučovanému tématu. Na tomto místě jsme uvedli využití powerpointových prezentací jako doplňujícího materiálu jak k výuce, tak k následnému samostudiu konkrétní problematiky. Ve vztahu k metodice tvorby učebních testů je tedy návaznost zřejmá. Vše spolu souvisí, a tedy výhoda využití těchto prezentací jako doplňujícího materiálu k učebnímu textu s možností znovu nahlédnout do prezentace lektora je zřejmá. Zpětné vybavení odpřednášeného tématu prostřednictvím powerpointové prezentace společně s kvalitně zpracovaným učebním textem je pro účely samostudia nezbytné.

⁶ Neusar, Charvát, 2012.

VYUŽITÍ ALTERNATIVNÍCH STUDIJNÍCH MATERIÁLŮ V SOUVISLOSTI S UČEBNÍMI TEXTY

V této kapitole se pokusíme o přiblížení alternativních studijních materiálů, které je možno využít paralelně se studijními texty nebo jimi studijní texty můžeme doplňovat. V tomto případě nehovoříme o prezentacích ani o pracovních listech, které jsou představeny v předchozích kapitolách. Zaměříme se například na didaktické filmy a další didaktický materiál, alternativní komunikační systémy využitelné v konkrétní podobě při práci s učebními texty apod.

4.1 VÝUKOVÝ FILM

Jak již bylo naznačeno výše, v rámci práce s učebními texty může být součástí například i příloha v podobě CD, DVD nebo v podobě odkazu na weby s příslušnými výukovými filmy (v tomto případě je potřeba připojení na internet, aby byl čtenář výukového textu schopen zhlédnout odkaz ihned).

Využití výukových filmů je v současné době poměrně aktuální a rozhodně není výjimečné. Výukový film by měl doplňovat učební text nebo konkrétní část textu, kde je teorie učebního textu převedena do konkrétní filmové podoby a podává účastníku programu nebo kurzu jasnou představu o tom, co bylo v učebním textu řečeno. Výukový film je vždy zaměřen na konkrétní téma. Jako příklad lze uvést výukové filmy, které jsou součástí studijní opory autorek Finkové, Růžičkové, Stejskalové (2011) s názvem „Dítě se zrakovým postižením v raném a předškolním věku“. V tomto případě jsou použity dva výukové filmy, zaměřené na doplnění problematiky předškolní výchovy dětí se zrakovým postižením v mateřské škole (viz ukázka kap. 6)

Dítě se zrakovým postižením v raném a předškolním věku	
Obsah disciplíny:	[Zpět na obsah CD]
	ÚVOD
	1 ETIOLOGIE TĚŽKÉHO ZRAKOVÉHO POSTIŽENÍ V DĚTSKÉ POPULACI [Stejskalová, K.]
	2 VÝVOJ DÍTĚTE SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM DO ŠESTI LET [Finková, D.]
	3 DÍTĚ SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM 0 – 3 ROKY [Finková, D.]
	4 DÍTĚ SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM OD 3 – 6/7 LET [Růžičková, V.]
	5 ŠKOLNÍ ZRALOST A ŠKOLNÍ PŘÍPRAVENOST DĚTÍ SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM [Růžičková, V.]
	6 DEN DÍTĚTE SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM V MATEŘSKÉ ŠKOLE [Video]

Obr. 2: Výukové filmy ke studijní opoře Dítě se zrakovým postižením v raném a předškolním věku (Finková, Růžičková, Stejskalová, 2011, [CD])

4.2 ALTERNATIVNÍ KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY VYUŽITELNÉ V KONKRÉTNÍ PODOBĚ PŘI PRÁCI S UČEBNÍMI TEXTY

Za alternativní komunikační systém lze například považovat Braillovo písmo. Vzhledem k poměrně velkému počtu studentů a posluchačů Univerzity Palackého, ale i jiných univerzit v České republice, je možno říci, že Braillovo písmo je hojně využíváno právě při studiu a při práci s učebními texty a dalším studijním materiálem (pokud není posluchač vybaven notebookem s hlasovým výstupem).

Učební texty v Braillově písmu jsou tedy stále ještě alternativou k běžným učebním textům, záleží ovšem na oboru, dostupnosti dalších alternativních učebních pomůcek (CD, výukových filmů a eduklipů s hlasovou podporou pro nevidomé) apod.

Co se týká formy a její úpravy pro osoby nevidomé, potom učební texty v Braillově písmu mohou mít v podstatě stejnou podobu, jakou mají učební texty pro osoby intaktní. Můžeme využít jak marginálií, tak například i odkazů na weby apod. Problém nastává, pokud chceme do učebního textu zařadit graf, tabulku, obrázek. Zde musíme uvažovat o alternativní podobě takové tabulky nebo grafu, případně je možno grafy neuvádět, ovšem je nutno vše velmi pečlivě slovně popsat, a to tak, aby posluchač a čtenář v jedné osobě byl schopen pochopit souvislosti a vztahy, které například daná tabulka nabízí.

a (1)	⠁	g (1245)	⠒	ó (246)	⠕	ů (23456)	⠥
á (16)	⠁⠠	h (125)	⠓	p (1234)	⠏	v (1236)	⠧
b (12)	⠃	i (24)	⠒⠠	q (12345)	⠑	w (12356)	⠨
c (14)	⠉	í (34)	⠒⠠⠠	r (1235)	⠗	x (1346)	⠭
č (146)	⠉⠠⠠	j (245)	⠒⠠⠠	ř (2456)	⠗⠠	y (13456)	⠽
d (145)	⠙	k (13)	⠓⠠	s (234)	⠎	ý (12346)	⠿
d' (1456)	⠙⠠	l (123)	⠓⠠⠠	š (156)	⠎⠠	z (1356)	⠵
e (15)	⠑	m (134)	⠓⠠⠠	t (2345)	⠞	ž (2346)	⠵⠠
é (345)	⠑⠠	n (1345)	⠓⠠⠠⠠	ť (1256)	⠞⠠		
ě (126)	⠑⠠⠠	ň (1246)	⠓⠠⠠⠠	u (136)	⠤		
f (124)	⠑⠠⠠⠠	o (135)	⠓⠠⠠⠠	ú (346)	⠤⠠		

Obr. 3: Ukázka Braillovy abecedy (verze pro český jazyk)

(Zdroj: Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR)

Obr. 4: Ukázka práce na Braillovém řádku (po připojení k počítači) s možností využití ke studiu učebního textu (text v základu je v elektronické podobě)

(Zdroj: WCAG 2.0 – Vnímání a textové alternativy)

Kapitola poukazuje na možnosti využití alternativních studijních materiálů v souvislosti s učebními texty; přiblížili jsme si je jako možné doplňky ke studijním textům nebo jako alternativu studijních textů. Využitelnost těchto alternativ je nezbytná, pokud budeme do kurzů a programů DVPP zahrnovat i osoby se zdravotním postižením, což je z hlediska současného „inkluzivního přístupu“ nezbytné a nutné. V kapitole jsme si tedy ukázali i možnost využití alternativního komunikačního systému (zde konkrétně v podobě pro osoby se zrakovým postižením), díky kterému můžeme ke studiu učebního textu využít i periferní zařízení společně se speciálním softwarem.

ZÁVĚR

Metodika svým obsahem navazuje na první metodiku věnovanou problematice stanovení specifických pravidel pro tvorbu vzdělávacích kurzů a programů pro inkluzivní vzdělávání. Obě metodiky vznikly jako nezbytná součást projektu *Systémová podpora inkluzivního vzdělávání*. Cílem projektu je zkvalitnění výchovy a vzdělávání dětí a žáků se specifickými potřebami, a to prostřednictvím tvorby katalogů podpůrných opatření pro žáky se zdravotním a sociálním znevýhodněním, přípravy metodik pro práci s jednotlivými cílovými skupinami a návrhu obecných standardů činnosti asistenta pedagoga jako i komplexního návrhu na řešení jejich vzdělávání. Nezbytnou podmínkou kvalitního vzdělávání pedagogických pracovníků je i příprava výukových materiálů. Proto bylo po první metodice žádoucí věnovat pozornost i materiálovému zajištění výuky. Z toho důvodu si druhá metodika položila za cíl představit čtenářům návod, jak připravit studijní text, powerpointovou prezentaci či pracovní listy.

Při psaní jsme vycházeli ze zkušeností spojených nejen s lektorskou činností, ale především z práce s osobami se specifickými potřebami. Proto je u všech kapitol prolínajícím prvkem problematika inkluzivního vzdělávání, která může pomoci budoucím autorům (učitelům, lektorům) při vlastní tvorbě výukových materiálů. Právě z důvodu zajištění optimálních podmínek inkluzivního vzdělávání je důležité, aby pedagogové mohli při výuce (či lektorování) využívat materiály, které respektují specifické potřeby všech skupin dětí a žáků ve vzdělávacím procesu. Pro lepší přehlednost jsou v textu i v přílohách uvedeny konkrétní příklady. V případě, že předkládaná metodika pomůže pedagogům či lektorům připravit materiály umožňující kvalitní práci s jedinci se specifickými potřebami, naplnil se náš cíl, který jsme si dali v úvodu. Věříme tedy, že metodika přispěje k naplnění a maximálnímu zefektivnění výukového procesu, ale i samostudia.

Autorky

POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA A ODBORNÉ ODKAZY

- BAŠE, L. *Žák s mimořádným nadáním a talentem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. Výukové materiály.
- BEDNAŘÍKOVÁ, I. *Vytváření studijních textů pro distanční vzdělávání*. Olomouc: Andragogé, 2001. 64 s. ISBN 80-244-0755-8.
- BENDO VÁ, P., JEŘÁBKOVÁ, K., STOKLASOVÁ, V. *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1436-8.
- EGER, L., BARTOŇKOVÁ, H. *Studijní texty v distančním vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 64 s. ISBN 80-244-0755-8.
- FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., STEJSKALOVÁ, K. *Specifika edukace žáků se zrakovým postižením na ZŠ a SŠ*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3698-2.
- FINKOVÁ, D., RŮŽIČKOVÁ, V., STEJSKALOVÁ, K. *Dítě se zrakovým postižením v raném a předškolním věku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2743-0.
- HÁJKOVÁ, V., STRNADOVÁ, I. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3070-7.
- HEJTMAN, P. *Píšeme distanční text. Stručná příručka pro budoucí autory*. 1999.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *1000 pojmů ze speciální pedagogiky*. 2012. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3679-1.
- CHRÁSKOVÁ, M., KRŮŠINSKÝ, R., MICHALÍK, J. *Jak napsat závěrečnou práci*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3218-2.
- Learning Management System. [online]. [cit. 19. 11. 2014] Dostupné z: <http://unifor.upol.cz/pedagogicka/>.
- LECHTA, V. (ed.). *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-679-7.
- MCMP (Mrázová Lenka). *Tvorba pracovních listů. Metodický materiál*. [online] 2012 [cit. 15. 01. 2015] Dostupné z: <http://mcmp.cz/cz/cz-projekty/metodicke-texty-a-doporu-ceni/metodicke-texty/>.
- NEUSAR, A., CHARVÁT, M. a kol. *PhD existence v oboru psychologie v České republice a na Slovensku*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3158-1.
- NOVOSAD, L. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-509-7.
- PRŮCHA, J. *Jak psát učební texty pro distanční studium: malá abeceda pro autory*. Praha: Centrum pro studium vysokého školství, 2003. ISBN 80-248-0281-3.
- PRŮCHA, J., MÍKA, J. *Distanční studium v otázkách*. Praha: CSVŠ, 2000.
- REGEČ, V.; STEJSKALOVÁ, K. et al. *Komunikace a lidé se specifickými potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3203-8.

- RENOTIEROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0646-2.
- Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR. [online]. [cit. 1. 12. 2014] Dostupné z: http://www.sons.cz/braillska_abeceda_sada.php.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.
- SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.
- VÁŠEK, Š. *Základy špeciálnej pedagogiky*. Bratislava: Sapiencia, 2003. ISBN 80-968797-0-7.
- WCAG 2.0 – Vnímatelnost a textové alternativy. [online]. [cit. 1. 12. 2014] Dostupné z: <http://www.zdrojak.cz/clanky/wcag-2-0-vnimatelnost-a-textove-alternativy/>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Ukázka pracovního listu z předmětu „základy speciální pedagogiky“

Příloha 2: Ukázka powerpointové prezentace z předmětu „žák s nadáním a talentem v běžné škole“

PŘÍLOHA 1: UKÁZKA PRACOVNÍHO LISTU Z PŘEDMĚTU ZÁKLADY SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY

ZÁKLADY SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY – teoretická východiska speciální pedagogiky
PhDr. Vojtech Regec, Ph.D.

Vymezení speciální pedagogiky

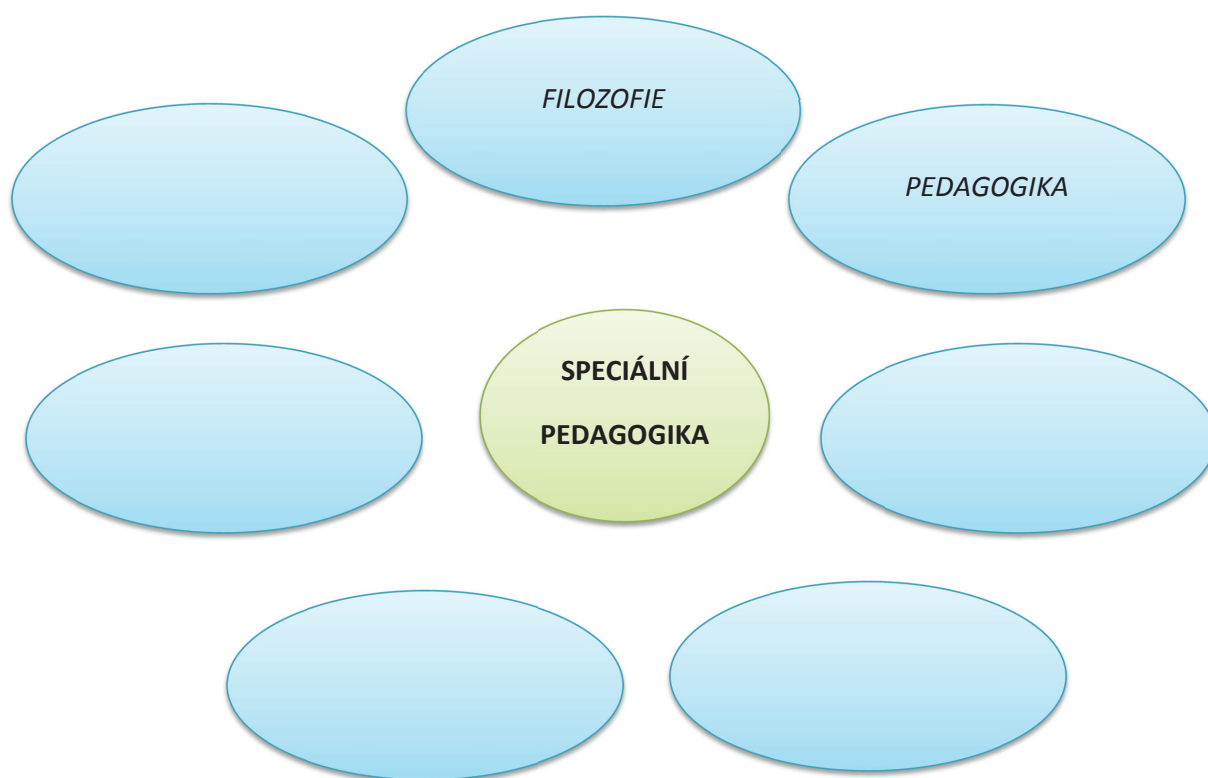
Speciální pedagogika je disciplína orientovaná na výchovu, vzdělávání a celkový osobnostní rozvoj znevýhodněného člověka s cílem dosáhnout co možná nejvyšší míry jeho sociální integrace, a to včetně pracovních a společenských možností a uplatnění. (Slowík, 2009)

Tradiční model klasifikace speciální pedagogiky dle zaměření:

- _____ **PEDIE** – speciální pedagogika osob s tělesným postižením, nemocných a zdravotně oslabených
- _____ **PEDIE (OFTALMOPEDIE)** – speciální pedagogika osob se zrakovým postižením
- _____ **PEDIE** – speciální pedagogika osob se sluchovým postižením
- _____ **PEDIE** – speciální pedagogika osob s poruchami chování
- _____ **PEDIE** – speciální pedagogika osob s mentálním postižením
- _____ **PEDIE** – speciální pedagogika osob s narušenou komunikační schopností

Nové oblasti speciální pedagogiky doplněné k tradiční klasifikaci:

- Speciální pedagogika osob s parciálními (dílčími) nedostatky**
- Speciální pedagogika osob s kombinovaným postižením (s více vadami)**
- Speciální pedagogika osob s poruchami autistického spektra**
- Speciální pedagogika osob s mimořádným nadáním**

Otázky a úkoly

1. Doplňte jednotlivé názvy prvních částí slov pro jednotlivé „*pedie*“ (např. **ETOPEDIE**).
2. Popište, ke kterým „*pediím*“ (v rámci tradičního modelu klasifikace) je možno zařadit nově doplněné oblasti speciální pedagogiky.
3. Vysvětlete, proč byly nové oblasti speciální pedagogiky doplněny k tradičnímu modelu klasifikace.

Otázky a úkoly

1. Doplněte ve schématu další obory, které mají vztah ke speciální pedagogice.
2. Vysvětlete, jak jednotlivé obory kooperují se speciální pedagogikou.

LEGISLATIVA VE ŠKOLSTVÍ

- ▶ zákon _____
- ▶ zákon _____
- ▶ vyhláška _____

- ▶ vyhláška _____

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami
(§ 16 zákona č. 561/2004 Sb.)

- ▶ Zdravotním postižením _____

- ▶ Zdravotním znevýhodněním _____

- ▶ Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona
 - ▶ a) rodinné prostředí _____
 - ▶ b) nařízená _____ nebo _____, nebo
 - ▶ c) postavení _____

Vzdělávání nadaných dětí, žáků a studentů (§ 17)

Individuální vzdělávací plán (§ 18)

Odklad povinné školní docházky (§ 37)

Individuální vzdělávání (§ 41)

Vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením (§ 42)

Školská poradenská zařízení (§ 116 zákona č. 561/2004 Sb.)

Školská poradenská zařízení zajišťují pro děti, žáky a studenty a jejich zákonné zástupce, pro školy a školská zařízení informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost, poskytují odborné speciálněpedagogické a pedagogicko-psychologické služby, preventivně výchovnou péči a napomáhají při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků nebo studentů a přípravě na budoucí povolání. Školská poradenská zařízení spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany dětí a orgány péče o mládež a rodinu, zdravotnickými zařízeními, popřípadě s dalšími orgány a institucemi.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

- ▶ Pedagogicko-psychologická poradna (Příloha 1)
- ▶ Speciálněpedagogické centrum (Příloha 2)
- ▶ Škola (Příloha 3)

Podpůrná a vyrovnávací opatření (vyhláška 73/2005 v platném znění)

Formy vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (vyhláška 73/2005)

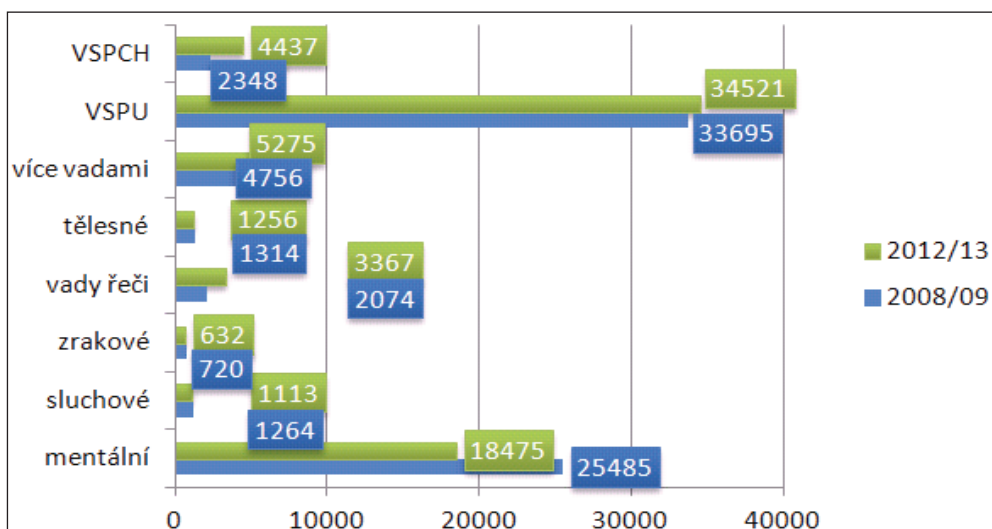
▶ individuální integrace

- ▶

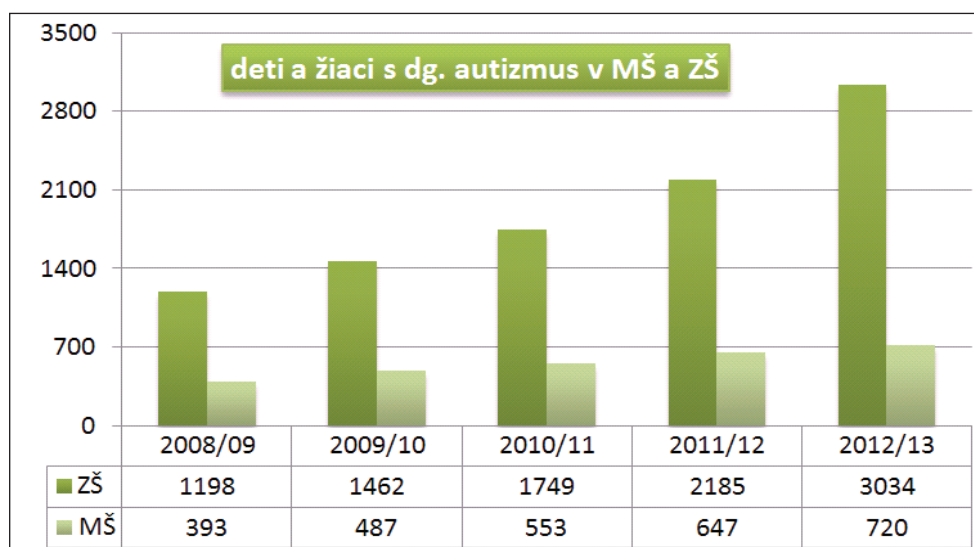
- ▶

- ▶

Graf 1: Porovnání zastoupení žáků pro jednotlivé typy postižení ve školních letech 2008/09 a 2012/13 na základních školách

Graf 2: Vývoj prevalence žáků s autismem (poruchami autistického spektra) v mateřských a na základních školách

Otázky a úkoly

- Pokuste se vysvětlit a uveďte důvody pro celkový nárůst a pokles v oblasti výskytu specifických vývojových poruch chování, autismu a u žáků s mentálním postižením v období 2008/09 až 2012/13.

Nejprve člověk, pak postižení – (z angl. *People First Language*)

Poznámka 1:

Termíny debil, idiot, imbecil, jež byly původně zcela neutrálními lékařskými diagnózami, jsou v současnosti nahrazeny termíny člověk s lehkou, středně těžkou a těžkou mentální retardací; termín hluchoněmí, nepravdivě popisující skupinu lidí, kteří sice neslyší, ale němí nejsou, nahrazuje termín neslyšící; atp.

Zásadní změna se objevila ve snaze zdůraznit skutečnost, že hovoříme o lidech. Projevuje se tak, že při pojmenování jedinců dáváme vždy na první místo právě slova člověk, lidé, děti, žáci, osoby, jedinci apod. a teprve na druhé místo další charakteristiku, která je popisuje. Lidem je totiž imanentní právě to, že jsou lidé. To, že jsou postižení či znevýhodnění, je až jejich sekundární charakteristikou. (Jeřábková, 2012)

Postižení jako společenské stigma

Obrázek 1: Zobrazení titulní stránky bulvárního on-line periodika

Otázky a úkoly

1. Vysvetlite, proč se termín „hluchoněmí“ nepovažuje za vhodné označení osob se sluchovým postižením.
2. Uved'te, jak se projevuje vliv médií ve formování názorů intaktní populace na osoby se zdravotním postižením.

PŘÍLOHA 2: UKÁZKA POWERPOINTOVÉ PREZENTACE Z PŘEDMĚTU ZÁKLADY SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY

evropský sociální fond v ČR
EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR

Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.00/43.0003

Jméno autora: Mgr. Lenka Baše

evropský sociální fond v ČR
EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Název kurzu: **Žák s nadáním a talentem v běžné škole**

evropský sociální fond v ČR
EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Nadaný žák a proces jeho identifikace v ZŠ

Intelligence je schopnost chápat vztahy, které již existují, mezi prvky dané situace, a je to rovněž schopnost přizpůsobit se situaci tak, abychom realizovali své vlastní cíle.
 $IQ = 100 \times \frac{\text{mentální věk}}{\text{biologický věk}}$

Talent představuje ucelený souhrn mimořádně vynikajících schopností.

Nadání je pokládáno za mimořádně příznivou strukturu vloh speciálního charakteru.

evropský sociální fond v ČR
EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Pásma hodnot IQ

- **Bystrý jedinec** – IQ 115 a více;
- **Nadaný jedinec** – IQ 130 a více;
- **Vysoce nadaný jedinec** – IQ 145 a více;
- **Výjimečně nadaný jedinec** – IQ 160 a více;
- **Velmi vysoce nadaný jedinec** – IQ 175 a více.

➤ rozdělení S. M. Nordbyho

evropský sociální fond v ČR
EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Druhy nadání dle J. Juráškové

- **intelektové** – vysoce nadprůměrné intelektové schopnosti jsou pro různé intelektové oblasti stejně rozložené;
- **akademické** – vysoké schopnosti pro určitou akademickou oblast (jazyky, matematika apod.);
- **tvorivé** – vysoké schopnosti pro oblast tvořivé produkce;
- **vůdcovské** – vysoké schopnosti pro řízení kolektivu lidí, iniciování situací, událostí apod.;
- **umělecké** – vysoké schopnosti pro oblast výtvarného umění, hudby, tance, dramatického umění.

evropský sociální fond v ČR
EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Faktory ovlivňující nadání

- dědičnost
- prostředí
- vlastní aktivita
- náhoda

➤ Růst intelektového výkonu byl výzkumem stanoven do 16 (max. 20) let věku jedince.

➤ „Talent pomůže, ale nedostane vás tak daleko jako ambice.“

➤ Proces identifikace nadaného žáka

- Komplikovaný proces
- Velmi důležitou roli hraje: *spolupráce rodičů, učitelů, psychologů, ale i dalších lidí, kteří se podílejí na výchově dítěte (prarodiče, vedoucí zájmových aktivit), či lidí z jeho blízkého okolí (spolužáci, kamarádi, vrstevníci).*

Postup:

1. Vyhledávání: nominace a posouzení výkonů;
2. Multidimenzionální screening (zpráva učitele o žákovi., rodinná a osobní anamnéza, aplikace testů);
3. Psychologický profil žáka;
4. Doporučení k odborníkům;
5. Kompletní kazuistika (volba ŠVP, IVP).

Způsoby vyhledávání:

Pozorování, rozhovor, dotazník, soubor materiálů o dítěti, hodnocení výsledků činností, standardizované testy – SON-R 2½-7, WISC III, HYPO program, IQ testy a jejich hodnocení

Znaky nadání (čeho si všítat):

- 1) **Paměť a znalosti** – vynikající paměť a používání informací.
- 2) **Seberřízení** – sami vědí nejlépe, jak se učit se sebekontrolou.
- 3) **Rychlost myšlení** – tráví více času plánováním, ale rychleji se rozhodují.
- 4) **Zpracování problémů** – doplní si informace, zjistí, co je a co není důležité a rychleji se doberou k podstatě věci.
- 5) **Pružnost** - jejich myšlení je obvykle systematictější než myšlení ostatních dětí, i tak jsou schopni si uvědomovat a přijmout i jiný možný způsob učení a řešení problémů.
- 6) **Dávají přednost složitosti** –tendence dělat úkoly složitější pro zajímavost.
- 7) Už od raného věku mají mimořádnou **schopnost záměrného a dlouhodobého soustředění**.
- 8) **Časná symbolická aktivita** – velmi brzy se naučí mluvit, číst a psát.

Typickými znaky jsou především:

- Předčasnost;
- Trvání na vlastním tempu a postupu;
- Mimořádná vnitřní motivace.

Systém péče o nadané v ČR (formy vzdělávání)

Péče o nadané děti je u nás i v mnoha dalších evropských i mimoevropských zemích zakotvena ve **školském zákoně**:

Zákon č. 561/2004 Sb.
a vyhlášce č. 73/2005 Sb.

Systém vzdělávání MND v ČR:

- 1) Speciální škola;
 - 2) Speciální třída pro nadané děti;
 - 3) Třída s rozšířenou výukou skupiny předmětů;
 - 4) Skupinová integrace v běžné třídě;
 - 5) Individuální integrace v běžné třídě.
- (Fotlíkův seznam škol, školy spolupracující s Mensou)

Další možnosti:

- Přeskočení ročníku;
- Home schooling;
- Mentoring;
- Tutoring;
- Alternativní školské systémy a programy vzdělávání (systém Marie Montessori, Waldorfská škola, Daltonský plán);
- Služby asistenta pedagoga či osobní asistence.

Pomáhající a podporující organizace:

- IPPP/ NÚV (Institut pedagogicko psychologického poradenství Praha, dnes integrován pod NÚV – Národní ústav pro vzdělávání Praha) www.nuv.cz
- PPP (Pedagogicko-psychologické poradny) či SPC (Speciálněpedagogická centra)
- Mensa České republiky www.mensa.cz – kluby, časopis, letní campy, Dětská Mensa ČR www.deti.mensa.cz
- ECHA – mezinárodní organizace www.echa.info
- Národní institut dětí a mládeže www.nidm.cz
- Talnet www.talnet.cz
- Centrum nadání www.centrumnadani.cz
- Centrum rozvoje nadaných dětí www.nadanedeti.cz
- Společnost pro talent a nadání STaNa www.talent-nadani.cz

Školská legislativa a učitel nadaného žáka

Péče o nadané děti je zakotvena ve **školském zákoně**:

§16 Zákona č. 561/2004 Sb. a §6 vyhlášky č. 73/2005 Sb.

o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných § 12-14, novela ve znění vyhlášky č. 62/2007 Sb., později 147/2011 platná od šk. roku 2011/2012

Vyhláška specifikuje:

- Formy integrace a zařazování žáků k nim, stanovení podmínek jejich plnění;
- ŠVP a IVP k jeho plnění a dosahování;
- Druhy zdravotních postižení;
- Přehled poradenských zařízení a jejich služby;
- Vymezuje žáky mimořádně nadané a přístupy k nim.
- Počty možných integrací – nejnižší a nejvyšší počty žáků a nejnižší a nejvyšší počty souběžně působících pedagogických pracovníků ve třídě nebo studijní skupině určené pro žáky s určitým druhem a stupněm zdravotního postižení.

- Formy, jaké lze ve vzdělávání uplatnit, nabízí i vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky v platném znění. (možnost zřízení třídy s rozšířenou výukou skupiny předmětů)
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.
- Na úrovni ZŠ se legislativa odráží zejména v **Rámcovém vzdělávacím programu**. Tento školský dokument je závazný pro tvorbu **Školních vzdělávacích programů**, které charakterizují koncepci a určují jejich organizaci.
- (RVP ukládá školám povinnost vymezit postoj ke vzdělávání a péči o skupiny dětí se speciálními vzdělávacími potřebami včetně dětí nadaných, a to i tehdy, pokud se na tuto práci nebudou přímo specializovat).

 evropský sociální fond v ČR
  EVROPSKÁ UNIE
  MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
  OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Učitel MND:

- > osobnostní zralost, zkušenost, sebedůvěra;
- > vysoká inteligence;
- > orientace na výkon;
- > intelektuální zájmy;
- > pozitivní přístup k nadaným dětem;
- > systematické a vhodné (přiměřené) zacházení;
- > podnětnost a napaditost;
- > smysl pro humor;
- > nedirektivní podpora aktivit v učení;
- > plně pracovní nasazení;
- > všeobecná kvalifikace a vzdělání;
- > akceptace individuálních zvláštností;

 evropský sociální fond v ČR
  EVROPSKÁ UNIE
  MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
  OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Úpravy obsahu výuky (metody práce)

Ve vzdělávání nadaných existují tři základní přístupy, které je možné na různých úrovních a v různých variantách uplatnit v rámci vzdělávání nadaných žáků, a to **akcelerace** (urychlování), **enrichment** (obohacování učiva) a **diferenciace** (individuální přístup).

 evropský sociální fond v ČR
  EVROPSKÁ UNIE
  MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
  OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Akcelerace se uskutečňuje způsoby:

- > dřívější zahájení školní docházky,
- > absolvování dvou ročníků v rámci jednoho školního roku,
- > přeskočení celého ročníku
- > snížení opakovacích aktivit, vynechání jednoduchých úloh i přeskočení známých částí učiva.

Akcelerace přináší i problémy, tuto možnost tedy můžeme doporučit dětem s nadprůměrným nadáním a současně s velmi dobrou schopností sociální adaptace.

 evropský sociální fond v ČR
  EVROPSKÁ UNIE
  MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
  OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obohacování (rozšíření znalostí, rozvoj zájmů a dovedností, které přesahují rámec běžného učiva):

- > **Samostatná hodina** začleněná do rozvrhu třídy. Žáci mají vyhrazenou část výuky pro různé zajímavé aktivity, projekty, exkurze.
- > **Netradiční činnosti, získávání informací, diskuse** a jiné aktivity, které mohou být zařazeny do jakéhokoliv vyučovacího předmětu.
- > **Zájmové kroužky** rozšiřující poznatky o dané tematice (přírodovědné, matematické či historické kroužky). Nadané děti se mohou rovněž setkávat v klubech, kde se zabývají vybranou problematikou a spolupracují třeba i s vysokými školami.
- > **Výlety, exkurze, letní školy, letní tábory** apod.

 evropský sociální fond v ČR
  EVROPSKÁ UNIE
  MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
  OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Diferenciace:

- > Diferenciovaná výuka představuje výuku tzv. „šitou na míru každému žákovi.“
- > Zahrnuje především:
 - individuální přístup
 - akceptaci a zohlednění stupně, druhu a typu nadání (výběr metod a forem práce)
 - zohlednění osobnosti žáka
 - diferenciaci s ohledem na další postižení, jeho stupeň, typ a druh (dvojí výjimečnost).

 evropský sociální fond v ČR
  EVROPSKÁ UNIE
  MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
  OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Metody práce s MND na ZŠ:

- > metody **heuristické**, řešení problému,
- > metody **vícepodnětné** (úlohy s nejednoznačným zadáním, úlohy, v nichž je nutno uplatnit více pravidel či kroků, hádanky, přesmyčky, rébusy a hlavolamy),
- > metody **inscenační** (využití modelových situací),
- > metody **diskusní**,
- > **brainstorming/brainwriting**, metody **kritického myšlení**
- > metody **samostatné práce**,
- > **projektová výuka**,
- > **didaktické hry**.

Vhodné přístupy:

- **orientace na dítě** – na jeho zájmy a potřeby;
- **nezávislost** – podpora samostatnosti, vlastního způsobu řešení;
- **otevřenost** – novým nápadům, myšlenkám, věcem i lidem;
- **akceptace** – různých názorů a řešení;
- **komplexnost** – podnětné, sofistikované metody (psychologická oblast) a materiální vybavenost (materiální oblast);
- **nekonkurenční prostředí** – nevyzdvíhat jedince a nesrovnávat je;
- **flexibilita** – v přístupu, organizaci, v hodnocení a sebehodnocení;
- **mobilita** – pohyb v rámci třídy (přístup k různým materiálům, vybavení i prostředí).

Tvorba specifických výukových materiálů pro nadané žáky

Vzhledem k tomu, že současná literatura určená k vzdělávání žáků na ZŠ (učebnice, pracovní sešity, apod.) není přizpůsobena požadavkům nadaných žáků, jsou učitelé těchto žáků nuceni tvořit vlastní výukové materiály, které by reflektovaly aktuální poptávku žáků, jejich vědomosti, schopnosti a zájmy. Tato práce je velmi náročná nejen časově, ale klade i velký důraz na tvořivost, fantazii a grafické zpracování, obsahovou formu., apod.

Náležitosti pracovních listů:

- Zohlednění žáků se specifickými potřebami DYS, apod. (velikost písma, organizace a uspořádání textu pro snazší orientaci na ploše, barevnost, podložení informací vhodnými obrázky, apod. ...)
- Zohlednění osobnosti MND
- Užití metody MMM (musí-měl by-může)
- Využití Bloomovy taxonomie (analýza, syntéza, hodnocení, motivace, grafika)

Postup práce:

- Stanovení vzdělávacího obsahu učiva;
- Výběr vhodného aktuálního motivačního prvku a grafického zpracování;
- Výběr zajímavé inovativní formy pojetí (netradiční postup s problémovým prvkem při vlastním objevování);
- Stanovení obohacení či akcelerace;
- Vlastní tvorba dat do pracovního listu;
- Podmínka samoopravnosti PL;
- Forma sebehodnocení práce.

K Ř Í Ž O V K A 7 P A D Ů

Správné písmeno, které odpovídá dle souladnic správnému řešení mluvnických kategorií podstatných jmen (rod a pád), zakroužkuj a přepiš do tabulky.

1. bez písku 2. se sklenicí 3. ke hvězdám
4. můj stan 5. vidím kuře 6. Pavle!
7. v mapách 8. naše město 9. na kole

	ROD MUŽSKÝ	ROD ŽENSKÝ	ROD STŘEDNÍ
1. PÁD	I	Ř	O
2. PÁD	P	Y	B
3. PÁD	H	L	T
4. PÁD	Á	K	N
5. PÁD	D	Ů	C
6. PÁD	Z	R	M
7. PÁD	Š	A	V

Průměr: _____

= slova, která se čtou odzadu stejně jako odpředu

Např. ANNA, OKO, TAHAT, RADAR, ...

Vymýšlení takových slov je těžké. Dělí slova, jsou daleko těžší než ta kratší. Pokus se taky vymyslet nějaké takové slovo. Dokážeš to?

Můžeme však poskládat i celé věty. Po jejich přečtení od začátku i od konce dostaneme vždy stejné řešení. (Lehčí variantou je, když si nevymýšlíme háčky a čárky a hranice slov.)

Např. Kobyla má malý bok. Jelenovi pivo nelej! I zeman nemá kámen na mezi. Nekouká žák u oken? ...

„Dostaneš teď velmi obtížný úkol. Tvá kamarádka Katka tě jela navštívit. Přijela však mnohem dříve, než si čekal. Šlám sebe se proto ptáš, jak to tak rychle mohla zvládnout? Zkus se zeptat pomocí palindromu.“

Větu, která je odpovědí na otázku a zároveň palindromem, napiš: _____

Individuální vzdělávací plán a jeho možnosti

IVP je vypracován po nástupu MND do školy, nejpozději však do 1 měsíce po zjištění jeho mimořádného nadání. V případě, že pokračuje ve vzdělávání na stejné škole ve vyšším ročníku, musí být platný ode dne zahájení výuky daného školního roku.

IVP může být doplňován a upravován v průběhu školního roku.

Za zpracování IVP odpovídá ředitel školy.

IVP se vypracovává ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem.

 evropský sociální fond v ČR
  EVROPSKÁ UNIE
  MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
  OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

IVP obsahuje:

- závěry psychologických vyšetření
- údaje o způsobu poskytování péče
- vzdělávací model (časové a obsahové rozvržení, volba postupů, metod a hodnocení)
- seznam doporučených učebních materiálů, pomůcek
- údaje o spolupracujícím zaměstnanci PPP či SPC
- personální zajištění vzdělávání vč. kompetencí
- určení ped. pracovníka školy pro spolupráci
- potřeba navýšení finančních prostředků
- v případě nutnosti krizový plán
- hodnocení plnění IVP za dané období
- podpisy všech zainteresovaných osob

 evropský sociální fond v ČR
  EVROPSKÁ UNIE
  MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
  OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Nejčastější chyby:

- Obecnost;
- Nejasné stanovení metod a postupů;
- Chybějící vymezení kompetencí všech zainteresovaných pracovníků v poskytování vzdělávání;
- Nedoručená písemná žádost zákonného zástupce o povolení vzdělávání dle IVP;
- Chybějící podpisy všech zainteresovaných pracovníků v poskytování vzdělávání.

 evropský sociální fond v ČR
  EVROPSKÁ UNIE
  MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
  OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Druhy IVP:

- IVP
- IVP pouze na jeden předmět
- IVP na předmět absolvovaný ve vyšším ročníku
- skupinové IVP pro 2 a více žáků s nadáním v daném ročníku

 evropský sociální fond v ČR
  EVROPSKÁ UNIE
  MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
  OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Možné přílohy IVP:

- Přesahy žáků do vyššího ročníku (znalostní, zájmové, sociálně-emoční)
- Kompetence asistenta pedagoga
- Rozsah a forma obohacení, akcelerace a individualizace
- Hodnocení plnění IVP (jednou za půl roku)
- popř. Krizový plán

Krizový plán se vystavuje za předpokladu, že vzdělávání žáka je neslučitelné s běžnými výchovně vzdělávacími podmínkami, pokud nastane jedna z těchto situací:

- žák ohrožuje na životě sám sebe
- žák ohrožuje na životě spolužáky, učitele, či zaměstnance a návštěvníky školy
- žák ničí majetek školy vyšší hodnoty

 evropský sociální fond v ČR
  EVROPSKÁ UNIE
  MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
  OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Sociální a emocionální patologie nadaných

Nadané děti mohou vykazovat ve škole příznaky nesoustředěnosti, hyperaktivity či impulzivity.

Nevyrovnaný vývoj nadaných dětí v sociální a emocionální sféře (výkyvy nálad, introverze, snížená adaptabilita, úzkostlivost, vztahy s vrstevníky, ...).

 evropský sociální fond v ČR
  EVROPSKÁ UNIE
  MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
  OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Nejčastější problémy MND v ZŠ:

- Perfekcionismus;
- Denní snění;
- Supersenzitivita;
- Sociální kontakty (extroverce, introverce);
- Hyperaktivita

Příčiny vzniku potíží:

Vnitřní: Nerovnoměrný vývoj, Vrstevnické vztahy, Rozsáhlá sebekritika, Perfekcionismus, Vyhybání se riskování, Multipotencialita, Nadané děti s handicapem (dvakrát výjimeční)

Vnější: Kultura školy a její normy, Očekávání druhých, Vrstevnické vztahy, Deprese, Vztahy v rodině

Prevence problémů:

- Kontaktovat rodiče;
- podpůrné prostředí rodiny;
- vzdělávání a zahrnutí do systému speciálněpedagogické popř. lékařské péče a spolupráce s dalšími odborníky;
- skupiny rodičů, takzvaný klub rodičů
- flexibilní možnosti vzdělávání;
- práce s třídní skupinou (minimální preventivní program, výchovný poradce školy, metodik prevence školy, školní psycholog, školní speciální pedagog).

Dvoji výjimečnost (Twice exceptional)

Do této specifické skupiny se řadí děti, které jsou nadané, ale zároveň jsou omezené určitou poruchou, handicapem nebo nemocí různého stupně i intenzity. Výskyt těchto dětí mezi nadanými je odhadován mezi 5 až 10 % (nebo opačně 2 až 5 % nadaných mezi postiženými).

Stejně jako děti s kombinovaným vícenásobným postižením potřebují i tyto děti mnohem více pozornosti a speciální výchovně-vzdělávací přístupy než běžně nadané děti.

- Společným rysem celé této skupiny dětí je, že bývá obtížné ji identifikovat. Handicap a nadání se často vzájemně kompenzují, maskují, a proto bývají tyto děti učiteli označovány jako průměrné.
- **1. skupina** - studenti identifikováni jako nadaní, ale mající řadu problémů ve škole. Tyto děti bývají často charakterizovány jako líné, s nedostatkem motivace, se sníženým sebepojetím.
- **2. skupina** - skupina identifikovaná jako děti s poruchami, avšak bez výjimečných schopností. Řada neinformovaných pedagogů má tendenci tuto skupinu dětí často výrazně podhodnocovat. Děti ztrácí motivaci a často na školu rezignují.
- **3. skupina** - nadprůměrné schopnosti a nadání se vzájemně maskují. Těmto dětem se nedostává ani kompenzace poruch, ani se neidentifikují a nehodnotí jako výjimečné. Ve škole jsou hodnoceni jako průměrní, bez problémů.

Kategorizace:

- Nadaní s poruchami sluchu a zraku;
- nadaní s fyzickým handicapem;
- nadaní se specifickými poruchami učení;
- nadaní, u nichž je identifikována **podvýkonnost** = skryté nadání (úsilí/výkon);
- nadaní s ADD/ADHD (hyperaktivitou);
- nadaní s poruchami autistického spektra (PAS, dětský autismus);
- nadaní s psychiatr. diagnózou (deprese, obsese, fobie);
- nadaní se sdruženými poruchami (kombin. vadami).

- V našich podmínkách je tato problematika podceňována – pro skupinu „dvakrát výjimečných“ dětí neexistují **žádné speciální programy**.
- Vyžadují zcela specifické postupy
- a přístupy v rámci plnění IVP.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- 1. ČERMÁK, V., TURINOVÁ, L. *Nadaní žáci na základní škole*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2005, 50 s. ISBN 80-7044-715-X.
- 2. FORTÍK, V., FORTÍKOVÁ, J. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*. Praha: Portál, 2007, 128 s. ISBN 978-80-7367-297-3.
- 3. GARDNER, H. *Dimenze myšlení: teorie rozmanitých inteligencí*. Praha: Portál, 1999, 389 s. ISBN 80-7178-2793.
- 4. HRIBKOVÁ, L. *Nadání a nadaní: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školní praxi*. Praha: Univerzita Karlova - Pedagogická fakulta, 2005, 209 s. ISBN 80-7290-213-X.
- 5. JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*. Pezinok: Formát, 2003, 128 s. ISBN 80-89005-11-X.
- 6. LAZNIBATOVÁ, J. *Nadané dítě*. Bratislava: Iris, 2003, 394 s. ISBN 80-89018-53-X.
- 7. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školní zákon).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Děkuji za pozornost.

Mgr. Lenka Baše

lenkabase@centrum.cz

vzdelavaninadanych@seznam.cz

nadani.zshalkova.cz

doc. Mgr. Dita Finková, Ph.D.
Mgr. Lucia Pastieriková, Ph.D., a kolektiv

**Metodika tvorby učebních textů DVPP
pro inkluzivní vzdělávání
(k využití i dalšími subjekty)**

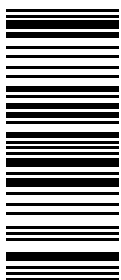
Výkonná redaktorka prof. PaedDr. Libuše Ludíková, CSc.
Odpovědná redaktorka Mgr. Jana Kopečková
Technická redaktorka RNDr. Anna Petříková
Návrh obálky Zdenka Plocrová
Grafické zpracování obálky Jiří Jurečka

Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 8, 771 47 Olomouc
www.vydavatelstvi.upol.cz
www.e-shop.upol.cz
vup@upol.cz

1. vydání
Olomouc 2015
Ediční řada – Ostatní odborné publikace

ISBN 978-80-244-4736-0
Neprodejná publikace

VUP 2015/0441

ISBN 978-80-244-4736-0

Nositel projektu:
UNIVERZITA PALACKÉHO
V OLOMOUCI

Partner projektu:
ČLOVĚK V TÍSNI
O.P.S.

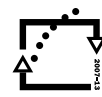
evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ